

8. Огречук Г. Правове регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно–правових спорів: дис. канд. юр. наук / Г. Огречук. – Київ, 2016. – 213 с.

УДК: 347.942

Дрогозюк Крістіна Борисівна
к.ю.н., доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету
«Одеська юридична академія»,

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ОРИГІНАЛУ І КОПІЇ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню визначення поняття електронного доказу у чинному цивільному процесуальному законодавстві України. Визначено проблеми застосування електронних доказів у цивільному процесі через відсутність чіткого правового регулювання понять "оригінал" та "копія" електронного доказу у цивільному процесі України. Перш за все, від цього залежить доказова сила електронного доказу. Тільки чітке визначення всіх аспектів правового режиму електронного доказу допоможе забезпечити і захистити законні інтереси учасників цивільного судочинства і тим самим сприятиме його розвитку. У статті також проаналізовано різні підходи вітчизняних вчених щодо застосування електронних доказів у цивільному процесі України.

Ключові слова: копія електронного доказу; електронні докази; доказування; скріншот; оригінал електронного доказу.

The article is devoted to the investigation of the definition of electronic evidence in the current civil procedural legislation of Ukraine. Problems of the use of electronic evidence in the civil process have been identified due to the lack of clear legal regulation of the terms "original" and "copy" of electronic evidence in the civil process of Ukraine. First of all, the probative force of electronic

evidence depends on it. Only a clear definition of all aspects of the legal regime of electronic evidence will help to safeguard and protect the legitimate interests of the participants of civil proceedings and thus promote its development. The article also analyzes different approaches of ukrainian scientists to the use of electronic evidence in the civil process of Ukraine.

Keywords: copy of electronic proof; electronic evidence; proving; screenshot; original electronic proof.

Постановка проблеми. Розвиток інформаційних технологій впливає як на діяльність судової системи в цілому, так і на змагальний судовий процес по конкретній справі. Сьогодні більшість представників бізнесу і громадян використовують електронну переписку як швидкий і ефективний інструмент для спілкування, укладення договорів, угод побутового характеру, тощо. При цьому часто сторони не створюють ніякого іншого документообігу, крім електронного, або обговорюють важливі нюанси за допомогою месенджерів або електронної пошти. У зв'язку з цим судова практика останніх років свідчить про постійне зростання кількості цивільних справ, в яких спір виник на підставі інформації, розміщеної в Інтернеті.

З огляду на це, виникає багато проблемних аспектів при використанні електронних доказів в цивільному судочинстві. Зокрема, однією з проблем є відсутність у вітчизняному законодавстві положень, на основі яких можна чітко визначити, що є оригіналом, а що копією електронного доказу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Істотний внесок у дослідження проблем використання електронних доказів в цивільному процесі, зокрема, внесли такі вчені, як Азаров В.В., Балашов А.Н., Боннер А.Т., Вершинін А.П., Ворожбит С.В., Голубєва Н.Ю., Зайцев П.П., Кулик Т.Ю., Лебедева М.М., Лук'янова І.М., Мурадьян Е.М., Павлова Ю.С., Ярков В.В. Окремо хотілося б виділити дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук Павлової Ю.С. «Електронний документ як джерело доказів у цивільному

процесі», захищеної в 2019 році в Національному університеті «Одеська юридична академія».

Метою даної статті є аналіз різних підходів вітчизняних вчених щодо застосування електронних доказів у цивільному процесі України, а також визначення проблемних питань які виникають через відсутність чіткого розмежування понять «оригіналу» та «копії» електронного доказу у цивільному процесуальному праві.

Виклад основного матеріалу. Законом України № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 були внесені значні зміни в ЦПК України щодо порядку дослідження і використання електронних доказів. Чинний ЦПК України в ст. 100-101 закріплює поняття електронних доказів, порядок їх подання, зберігання і повернення оригіналів електронних доказів.

Незважаючи на визначення на законодавчому рівні поняття «електронного доказу», в учасників справи виникають труднощі з їх поданням до суду. У п. 2 ст. 100 ЦПК України передбачено, що електронні докази подаються в оригіналі або в електронній копії, засвідченої електронним цифровим підписом, прирівняної до власноручного підпису. Законом може бути передбачений інший порядок посвідчення електронної копії електронного доказу. ЦПК України в ч. 3 ст.100 також встановлює, що учасники справи мають право подавати електронні докази і в паперових копіях, завірених в порядку, передбаченому законом.

Однак, перш за все, треба зазначити, що в цивільному процесуальному законодавстві України не закріплено визначення поняття «оригінал» електронного доказу і його співвідношення з електронною копією, що провокує різні підходи судів до розуміння цих категорій. Також в нормах ЦПК України прямо не передбачений порядок засвідчення паперових копій електронних доказів, що призводить до неоднозначного трактування відповідних положень на практиці. При цьому

порядок засвідчення електронних копій таких доказів на законодавчому рівні України також не визначений.

Одним з основних критеріїв електронного доказу є можливість визначити та ідентифікувати першоджерело, за допомогою якого було отримано цей доказ.

Учасник справи, який подає копію електронного доказу, повинен зазначити про наявність у нього або іншої особи оригіналу електронного доказу. Якщо оригінал електронного доказу не представлений, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії оригіналу, такий доказ не береться судом до уваги. Разом з тим, існує проблема того, що інформація, розміщена в Інтернеті може бути легко змінена або навіть видалена.

Вказівка місцезнаходження оригіналу електронного доказу є обов'язковою умовою подачі копії електронного доказу. У разі використання паперової копії веб-сторінки оригіналом електронного доказу буде інформація, розміщена в Інтернеті. Тому при подачі такої копії доцільно вказати, що оригінал такого доказу, тобто відповідна інформація, знаходиться в Інтернеті, і вказати посилання, по якій вона знаходиться.

З урахуванням можливості безперешкодного копіювання електронних доказів без обмеження кількості копій і без всякої втрати їх якісних характеристик в процесі копіювання, можна прогнозувати виникнення певних практичних проблем у учасників справи, щодо відділення оригіналу електронного доказу від його копії, а також по засвідченню копій електронних доказів [1, с. 113].

Таким чином, до врегулювання на законодавчому рівні питання про засвідчення копій електронних доказів учасники судового провадження можуть подати електронні докази тільки в оригіналі. Однак, порядок такого пред'явлення теж чітко не врегульовано, тому залишається актуальним питання, що саме може вважатися оригіналом електронного доказу.

У цьому контексті доречно проаналізувати положення ст. 7 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», за умовами якої оригіналом електронного документа вважається електронний примірник документа з

обов'язковими реквізитами, у тому числі з електронним підписом автора або підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України «Про електронні довірчі послуги».

Зазначена норма створює певні труднощі на практиці, оскільки за приписами ЦПК України електронним цифровим підписом повинна засвідчуватися тільки електронна копія електронного документа, тоді як подібних вимог до оригіналу не передбачено. При цьому залишається відкритим питання про засвідчення електронним цифровим підписом відео- і аудіозаписів.

З урахуванням цього, у суду можуть виникнути питання про допустимість і оцінку зазначених доказів. Наприклад, чи буде вважатися оригіналом відеозапис або знімок екрана, представлені на компакт диску або карті флеш-пам'яті або іншому носії, якщо він був зроблений за допомогою веб-камери з подальшим збереженням в Інтернеті і в подальшому скопійований на компакт диск або карту флеш-пам'яті? Аналогічні питання можуть виникнути щодо відео, звукозапису, або знімків екрану зроблених під час прямої трансляції на сервісі Youtube і, відповідно, що зберігаються на сервері цього сервісу. В.С. Петренко підкреслює, що подальше копіювання такого відео або фото на компакт-диск не буде вважатися оригіналом [1, с. 113].

А. Т. Боннер притримується іншої думки та вважає, що всі ідентичні один одному екземпляри електронного документа, зафіксовані на матеріальних носіях, є оригіналами і відповідно мають однакову юридичну силу [2, с. 478]. Свою позицію він обґрунтовує тим, що особливістю електронного документа є те, що інформація, яка міститься в ньому, представлена в електронно-цифровому вигляді, внаслідок чого, на відміну від паперових документів, в електронних відсутня жорстка прив'язка до матеріального носія. Це означає, що один і той же електронний документ може одночасно існувати на різних носіях.

Вирішити зазначену проблему може новела ЦПК України, яка полягає в можливості проведення огляду електронних

доказів за місцем їх знаходження в разі неможливості їх доставки в суд. А саме, ЦПК України був доповнений ч. 7 та ч. 8 ст. 85 ЦПК України, згідно з якою суд за заявою учасника справи або за власною ініціативою може оглянути сайт, інші місця зберігання даних в Інтернеті з метою встановлення і фіксування їх змісту [3, с. 85]. Отже, чинним ЦПК України суд наділений процесуальними повноваженнями безпосередньо досліджувати сайт (веб-сторінку), інші місця зберігання даних в Інтернеті з метою встановлення і фіксування їх змісту.

Однак, застосування огляду таких доказів за їх місцезнаходженням можливо за умови, якщо електронний доказ не був видален з місця зберігання даних, що трапляється досить часто, оскільки в такому випадку суд не отримує доступу до оригіналу електронного доказу. А через відсутність чіткого визначення поняття «оригінал електронного доказу» можуть виникнути сумніви в його допустимості в разі, якщо він був скопійован на компакт диск або інший носій інформації, адже в цьому випадку доказ може бути розцінений як електронна копія, а не оригінал [1, с. 113].

Для врегулювання таких протиріч окремі вчені пропонують доповнити ЦПК статтею 100-1, в якій потрібно визначити поняття «оригінал електронного доказу» і «копія електронного доказу» і викласти її наступним чином:

«Стаття 100-1. Оригінал і копія електронного доказу:

1. Оригінал електронного доказу - це інформація в електронній формі, в тому числі електронний документ, який має набір обов'язкових реквізитів і (або) властивостей, що робить таку інформацію неповторною і відмінною від інших подібних електронних доказів. Графічні (цифрові) зображення, відеозаписи та звукозаписи, що зберігаються на різних електронних носіях інформації, використовуються як оригінали електронних доказів і не можуть вважатися електронними копіями, крім випадків, коли першоджерелом виникнення таких об'єктів є Інтернет (створені безпосередньо в мережі Інтернет).

2. Копія електронного доказу - створений електронними (цифровими) засобами або відтворений візуально на папері

примірник електронного доказу, що відповідає оригіналу і завірений в установленому законом порядку.

3. Положення Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» щодо оригіналів та копій електронних документів можуть застосовуватися до електронних доказів в частині, що не врегульованою цією статтею» [4, с. 87].

Через наявність труднощів з поданням електронних копій електронних доказів, більш доцільним є їх подання в паперових копіях. Разом з тим, необхідно пам'ятати про необхідність засвідчення таких копій. Воно повинно відбуватися в порядку, передбаченому законом. Однак закону, який визначав би такий порядок, також немає.

Одним із варіантів засвідчення є застосування положень Національного стандарту України ДСТУ 4163-2003 «Вимоги до оформлення документів», згідно з яким відмітка про засвідчення копії документа складається зі слів «Згідно з оригіналом», найменування посади, особистого підпису особи, яка засвідчує копію, його ініціалів і прізвища та дати засвідчення копії.

Можливість застосування даного стандарту підтверджується Законом України «Про інформацію», за умовами якого документ – це матеріальний носій, що містить інформацію, основними функціями якого є її збереження та передачі в часі і просторі. Тобто, паперова копія електронного доказу за своїми ознаками цілком відповідає властивостям документа в розумінні Закону України «Про інформацію», а тому може бути засвідчена в порядку ДСТУ 4163-2003 [5].

Висновок. Стрімкий темп розвитку електронних технологій і поява великої кількості нових програм сприяють полегшенню підробки, спотворення або навіть знищення інформації в електронній формі, що робить неможливим або суттєво ускладнює процес дослідження та оцінки електронних доказів судом. В результаті, суд може прийняти до уваги недостовірний доказ і неправильно встановити обставини справи. Дана проблема частково врегульована п. 2 ст. 423 ЦПК України шляхом закріплення такої підстави для перегляду справи за нововиявленими обставинами як фальшивість

електронних доказів. Однак, в цивільне процесуальне законодавство не містить механізм захисту електронних доказів від підробки або знищення.

Іншою проблемою є відсутність в законі чітко сформульованого підходу до визначення понять «оригінал» і «копія» електронного доказу. Це може призвести до зловживань з боку учасників справи, коли один і той же документ використовується кілька разів. Перш за все, від цього залежить доказова сила електронного доказу. Тільки чітке визначення всіх аспектів правового режиму електронного доказу допоможе забезпечити і захистити законні інтереси учасників цивільного судочинства і тим самим сприятиме його розвитку. Отже, розмежування цих понять має важливе значення.

Література:

1. Петренко В. С. Електронні докази як елемент інформаційних технологій у цивільному судочинстві / В. С. Петренко. // Молодий вчений. – 2018. – № 1 (53). – С. 113.
2. Боннер А. Т. Традиционные и нетрадиционные средства доказывания в гражданском и арбитражном процессе: монография. – Москва. : Проспект, 2015.- 616 с.
3. Павлова Ю. С. Окремі аспекти допустимості електронних доказів у цивільному процесуальному законодавстві України / Ю. С. Павлова. // Прикарпатський юридичний вісник. – 2017. – №5(20). – С. 85
4. Чорний С. О. Електронні докази в цивільному процесі: проблеми застосування на практиці [Електронний ресурс] / С. О. Чорний, О. І. Антонюк // Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. – 2018. С. 87. – Режим доступу до ресурсу: <http://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/download/5468/5495>
5. Кот О. Електронна черга: нюанси подання е-доказів. [Електронний ресурс] / О. Кот, М. Корчагін. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <http://kdkako.com.ua/elektronna-cherga-nyuansi-podannya-e-dokaziv/>.
6. Фурса С.Я. Отзыв на диссертацию Горелова М.В. / С.Я.Фурса // Юриспруденція: теорія і практика. – 2005. – No 11. – С. 61.